

»Stjernerne vel meget betyde
Gud alene skal de dog lyde.«

Så var man garderet mod fejlslagne forudsigelser, spåmand var han jo, endog i stor stil.

Biografien er skrevet i letflydende og klar stil, dertil kommer en sikker og levende stofbehandling. Man fængsles uvilkårligt ved læsningen, og forfatterens alsidighed gør det let at følge med. Hans sympati for hovedpersonen giver måske dennes svagheder et formildende skær. Skildringen forekommer visse steder for kontrasterende med mange skurke omkring en ensom helt. Man får indtryk af, at en del af Heldvads vanskeligheder skyldtes hans ubændige trang til at ytre sig og hans uvilje mod at modificere sine tit stærkt kritiske ytringer. Han synes heller ikke at have haft evnen til at resignere og blev ved med at komme med udfald mod sine fjender og modstandere. Forfatteren har været grundig i sin gennemgang af hans forfatterskab og har fremdraget meget væsentligt, men ihukommende Heldvads ringe originalitet bør man nok være en smule forsigtigere med at slutte fra hans bøger til hans person, i bøgerne var det som regel idealet, man stræbte efter.

Det må indrømmes, at det er vanskeligt at drage grænsen ved forklaring af fremmedord. Er ordene »prædestination« og »mammonist« virkelig mere uforståelige end f. eks. »complexion« og »diaspora«? Latinske citater oversættes næsten konsekvent, undtagelser forekommer dog, således s. 130 (måske fordi det indgår i et tysk citat?) og s. 160. Endvidere kan det nævnes, at N. H. blev immatrikuleret i Rostock i januar 1588 og ikke i december 1587. I samme forbindelse burde forfatteren måske også have haft opmærksomheden henvendt på samtidige danske studenter i Rostock, blandt hvilke Holger Rosenkrantz og Niels Krag er de kendteste. Men alt det er kun småting, som ingenlunde forringer bogens værdi. Som velskrevet biografi, som interessant tidsbillede og som fængslende bog fortjener den at blive læst, så den kan finde anerkendelse i en endnu større kreds.

Vello Helk.

Katalog over Karen Brahes Bibliothek i Landsarkivet for Fyn. Håndskriftsamlingen ved Anne Riising. Udgivet af Rigsarkivet. (Munksgaard, 1956). 188 s.

Jomfru Anne Gjøe (1609–81) var en stor bog- og håndskriftsamler, og det samme gjaldt hendes broderdatters datter Karen Brahe (1657–1736), hvem hun testamenterede sine samlinger, og som i stort omfang forøgede dem. Jomfru Karen testamenterede dem til det af hende stiftede adelige jomfrukloster i Odense, hvor biblioteket til ind i 19. årh. udvidedes ved køb og gaver. 1907 overflyttedes det til Landsarkivet for Fyn. Ikke mindst håndskriftsamlingen er, navnlig for 16., 17. og beg. af 18. årh., af stor værdi. I tidens løb er flere kataloger over både trykte og utrykte ting blevet udarbejdet. Trykt blev dog kun H. Chr. Vogelsangs katalog over håndskriftsamlingen (1857). Det er hverken fuldstændigt eller frit for andre alvorlige fejl, og man må derfor være Rigsarkivet taknemligt for, at det har taget initiativet til udarbejdelsen af et nyt håndskriftkatalog.

I indledningen skriver landsarkivar Carl Lindberg Nielsen og arkivar Anne Riising: »Alle tidligere kataloger er i tidens løb blevet fordømt som mangelfulde, og samme skæbne vil utvivlsomt overgå også dette katalog.« Det er så sandt, som det er sagt. Men hvorfor så ikke have gjort arbejdet bedre? Man

har jo så udmærkede forbilleder som E. Gigas' katalog over Det kgl. Biblioteks håndskrifter vedr. Norden, særlig Danmark. Også det indeholder fejl, men de er dog bemærkelsesværdigt få i betragtning af værkets omfang og arbejdets vanskelighed. Det nye katalog over Karen Brahes langt mindre samling er i de fleste henseender mindre tilfredsstillende. Der kunde fremdrages mange eksempler på fejl og mangler m. h. t. identifikationer af personer og tidsfæstelse af begivenheder. Lad et par eksempler være nok: S. 161 bogføres præsten Jens Madsen Gettorps oversættelse af »Phocylidis Vers«, men det oplyses hverken her eller i registret, at talen er om ordsprogssamleren Phokylides fra Miletos (6. årh. f. Chr.). S. 165 (sml. s. 140) nævnes en hollandsk sonnet til »gehejmeråd Plessen«. I registret optræder ingen Plessen. Hvorfor dog ikke oplyse, at adressaten er den berømte Chr. Siegfried v. Plessen? S. 86 bogføres Chr. 1.s brev til hofmester Otte Nielsen 23. aug. 1456. Registret har hofmesteren under Nielsen, ikke under Rosenkrantz, hvor han dog naturligt hører hjemme. Det burde også være oplyst, at årstallets »secto« er fejl for »sec[un]do – altså 1452¹⁾. Samme side nævnes en fortegnelse over de til København til kongens kroning forskrevne. I anm. oplyses, at det må dreje sig om Frederik 2.s kroning. Men hverken årstal eller dato for denne angives. Det samme gælder de danske gesandters forestilling på Chr. 3.s vegne til kejseren (d. e. Karl 5.) i anledning af kurfyrst Joh. Frederik af Sachsens fangenskab (s. 87). I alle de her nævnte tilfælde ville det kun have kostet få minutters arbejde at korrigere eller supplere. Og det er tilfældet mange andre steder.

En utvivlsom mangel er det, at der ikke med de ældre kataloger som grundlag er anført, hvilke manuskripter – ikke få – der konstateres i tidens løb at være gået tabt. Det har sin store interesse for historikeren, og det kunne muligvis i visse tilfælde føre til opsporing af forsvundne manuskripter i andre samlinger (således som det skete med 17 aktstykker vedrørende Frederik 3.s tid, som var havnet i Kgl. Bibliotek). En grundmangel er endelig registrets ufuldstændighed, hvorved denne udgave adskiller sig ufordelagtigt fra Rigsarkivets andre publikationer. Det optager kun »forfattere, oversættere, brevskrivere og brevmodtagere«. Det er dog ingenlunde her konsekvent. Et eksempel er allerede anført. Blandt flere andre kan nævnes biskop Jacob Lodbergs brev til provsterne af 22. dec. 1723 ang. et lig, fundet over en stald i Søby (C II, 64). Det er opført i afsnittet »Dansk topografi«, men ikke i afsnittet »Breve« eller i noget andet afsnit, så lidt som i registret. Hvis afsnittet »Breve«, ordnet alfabetisk efter brevskrivere, »Enkelte slægter og personer«, ordnet alfabetisk efter »hovedord«, og »Dansk topografi«, ordnet alfabetisk efter lokaliteter, havde været helt udtømmende, hvad de ingenlunde er, kunde det forsvares at udelade de pågældende slægt-, person- og stednavne i registret, med udtrykkelig angivelse heraf. Udgifterne har dog kun delvis tilsigtet noget sådant, idet de vil lade registret omfatte alle brevskrivere (skønt de fleste allerede optræder i alfabetisk orden i »Breve«) og brevmodtagere, men ikke personer, som er genstand for æres- og sørgedigte, dedikationer og prædikener. De fleste af disse er vel opført alfabetisk i afsnittet »Enkelte slægter og personer«, men langt fra alle. Bl. a. skal kongelige personer i nævnte egenskab søges i afsnittene om udenlandsk og dansk historie. Men adskilligt er faldet ud mellem maskerne. Eksempelvis kan anføres det »kongespejl«, som mag. Johs. Damgaard

¹⁾ Afskriften C IV, 1 har stor interesse, da den (forudsat, at udgiveren har læst årstalangivelsen rigtigt) ser ud til at være uafhængig af Peder Dyrskjøts afskrift i Ny kgl. Sam., fol. 558, bl. 111 a. Jvf. Hist. Tidsskr. 5. rk. I, 537 og Will. Christensen: Dansk Statsforvaltning i det 15. Århundrede, s. 681.

skrev til Christian 4. og 1597 i 14 dage gennemdrøftede med ham på Frederiksborg. Det opføres (som nr. E III, 9) under »Krøniker og rimkrøniker«, men søges forgæves i registret under »Christian IV« eller i afsnittet om dansk historie, skønt det dog giver et ikke uvigtigt bidrag til denne konges karakteristik. Registret burde have medtaget alle de i kataloget nævnte personer og steder, subsidiært med undtagelse af »hovedordene« i de ovenanførte alfabetisk ordnede afsnit i revideret form. Det havde ikke været uoverkommeligt. Og større besvær vilde det ikke have kostet at udarbejde et lille skønsomt sageregister.

Helt værdigt Rigsarkivets fine udgivertraditioner er dette katalog ikke. Trods manglerne gør det dog Karen Brahes håndskriftsamling mere tilgængelig for historikere og andre, end den før var.

C. O. Bøggild-Andersen.

Olav Bergersen: Fra Henrik Bielke til Iver Huitfeldt. Utsyn over den dansk-norske fellesflåtes historie i perioden 1630 til 1710. Bind III-IV. (Trondheim, U. A.). 783 + 832 s.

Nu foreligger (uden trykkår) de to afsluttende bind, omfattende perioden 1689-1710, af kommandør Bergersens omfangsrige værk. Som de to foregående vækker også disse bind flere indvendinger. Nyere litteratur er i alt for ringe grad udnyttet. Således spores der eksempelvis intet kendskab til G. N. Clark's grundlæggende arbejde »The Dutch Alliance and the War against French Trade« (1923), »Calendar of State Papers, Domestic«, »Calendar of Treasury Books«, J. F. Chance's og Margery Lane's arbejder om forholdet mellem England og de nordiske stater under krigen 1689-97 og den store nordiske krig, L. Laursens traktatværk, fortsat af Carl S. Christiansen IX-X (1690-93 og 1694-98, trykt henholdsvis 1933 og 1948) og Christiansens »Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie« II (1676-99). Der kunde opregnes endnu talrige engelske, hollandske og nordiske bøger og afhandlinger, som kunde have ydet forf. værdifulde oplysninger om nord- og vesteuropæisk ydre-, flåde- og skibsfartspolitik. Havde hans litteraturstudium været mere omfattende og dybtgående, kunde han have fundet svar på flere af de spørgsmål, han stiller. (F. eks.: Når blev den franske flådemagt den engelsk-hollandske underlegen (III, s. 136)? Har De la Roncière ret i at opgive tabet af engelske handelsskibe 1689-96 til det »utrolig store tall« 4200 (III, s. 505)? Hvorfor gik England 1701 ind på at betale 200.000 rdl. som erstatning for skade, tilføjlet dansk og norsk skibsfart 1689-97 (III, s. 614)? Han vilde i så fald heller ikke have anbragt Ratzeburg (1693) i »Schleswig-Holstein« (III, s. 232). Der er spørgsmål, hvor den så flittigt – også for nordiske spørgsmåls vedkommende – citerede »Encyclopedia Britannica« ikke slår til, så lidt som N. D. Riegels' »Udkast til Fjerde Frederiks Historie« (konsekvent citeret: Riegel).

Sådanne ting er ikke uvæsentlige, da dog den europæiske baggrund for fællesflådens historie må tegnes nogenlunde rigtigt, og B. også forsøger derpå.

Respekt vækker den flid, hvormed B. har gennemgået stof i de nordiske rigsarkiver og håndskriftsamlinger. Ofte har han fremdraget hidtil unyttede kilder af værdi, men ofte har han også medtaget enkeltheder, som er af ringe betydning, både i brevcitater og ellers. Han ejer en ikke ringe fortællerevne, men alt for tit trættes læseren af detaillernes overflod. Statistiske opgørelser anvendes kun, hvor talen er om tal på skibe og mandskaber, ikke hvor det drejer sig om beslaglagte eller kaprede skibe og ladninger, med mindre sammentællinger allerede foreligger i samtidige kilder. Flådevæsenets finansforhold